

ולמדה רב הונא משלש שבועות שנשבע השומר (כדלעיל ו). וסובר שגם כשמשלם ובטלו שתי שבועות, נשארה השלישית.

ה. שבועה זו קיימת בכל ארבעת השומרים כשמשלמים (עפ"י חו"מ רצה, א). וצ"ע בדברי רש"י בתשובה (מובא בסוף ספר פרדס הגדול), שמשמע ששומר שכר שמשלם אינו נשבע כלל. ויל"ע ברא"ש להלן פ"ג סי' כז.

דפים לד — לה

עח. המלוה על המשכון ואבד, זה טוען כך וכך היה שוה וזה טוען אחרת — מה הדין?

המלוה על המשכון ואבד, והרי הוא חייב באחריותו (כמאן דאמר שומר שכר הוא. ערש"י); — אם טוען המלוה שהיה המשכון שוה פחות מדמי ההלוואה והלווה טוען שהיה שוויו כסכום ההלוואה ואינו חייב לו כלום — פטור משבועה דאוריתא, שהרי הוא כופר הכל. אם גם לדברי הלווה אין המשכון מגיע לסכום ההלוואה אלא שלטענתו היה שוה יותר ממה שאומר המלוה — הרי הלווה מודה במקצת הטענה ומדין תורה הריהו נשבע ואינו משלם אלא מה שמודה. אבל אמרו חכמים שהמלוה ישבע כיון שהפקדון אצלו, ושמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון להכחישו (ויפסלנו לזה לעדות ולשבועה (רש"י); או יוכר לכל ששבועתו היתה לבטלה, וגנאי הדבר. ער"ח. וכן נקטו התוס' הרמב"ן לעיקר. והרי"ף כתב שמא יוציא ונמצא שם שמים מתחלל). ואעפ"י שהמלוה צריך להישבע שאין המשכון ברשותו [כדברי רב הונא], חוששים שמא יוציאנו ויאמר אחר שבועה מצאתיהו. כן אמר אביי. ולדברי רב יוסף ורבה אין הדין כן אלא כשהמלוה לא נשבע שבועה שאינה ברשותו, כגון שיש עדים שנגנב המשכון, וחוששים שאם ישבע הלווה, יחזר המלוה אחר הגנב ויוציא את המשכון ויכחיש שבועתו של זה, אבל באופן שצריך להשבע שאינה ברשותו, אין לחוש שיוציאנו, הלכך יישבע הלווה כדינו ויפטור. ולדברי רב אשי, בכל אופן הלווה נשבע כדינו, אלא שהמלוה צריך להישבע תחילה שאין המשכון ברשותו.

וכן הלכה, ששניהם נשבעים (חו"מ עב, ט). ואם הלווה מאמין למלוה שאינו ברשותו, כתבו הראשונים שלפרש"י הלווה נשבע [כי גם אם יוציא הלה את המשכון ויפסלנו — אין לחוש בדבר, שהוא גרם זאת לעצמו בכך שהאמינו], אבל לפירוש ר"ח ורי"ף, אף בזה אין מחייבים את הלווה להשבע אלא אומרים למלוה אם רצונך שישבע לך, השבע אתה תחילה שאינו ברשותך. וכן נקט הרמב"ן לעיקר.

היה הלווה תובע את המלוה ואומר שהמשכון שוה יותר מדמי ההלוואה, והמלוה מכחיש — הריהו כופר הכל ופטור. ואולם לדברי רב הונא שצריך להשבע שבועה שאינה ברשותו, מגלגלים עליו להשבע כמה היה שוה — אם לא שמאמינו שאבד המשכון ואינו משביעו, שוב אין כאן גלגול שבועה. אם המלוה אומר איני יודע אם המשכון שוה יותר מההלוואה אם לאו — פטור מלשלם [וכדקיימא לן ברי ושמא לאו ברי עדיף], אלא שנשבע שבועת היסת שאינו יודע (ריטב"א).

ואם גם לדברי המלוה היה שוה יותר מההלוואה, אלא שלטענתו הוא שוה פחות ממה שאומר הלווה — הריהו מודה במקצת וישבע.

הודה שהוא שוה יותר מההלוואה ואמר איני יודע כמה — מתוך שאינו יכול לישבע משלם, וחברו נוטל בלא שום שבועה ואין עליו אלא חרם סתם (ריטב"א).

דף לה

עט. א. שומר פקדון שאמר איני יודע היכן הנחתיו, וחייבוהו בית דין ומאן לשלם, והגבו ממנו נכסים בעל כרחו, ולבסוף נמצא הפקדון אצלו, ונתייקר — מה דין הפקדון ודין הנכסים שגבו ממנו?
ב. מי שהגבו בית דין מנכסיו לבעל חובו, האם יכול לאחר זמן ליתן דמים ולהחזיר לעצמו את נכסיו? מה הדין כאשר הנכסים עברו לרשות אחרת? ומה הדין כאשר הגבה הלווה נכסיו מעצמו ולא הטריחו בדין?

ג. בעל חוב שבית דין מגבים לו נכסים, מאימתי הם קנויים לו לאכול מפירותיהם?

א. שומר שאינו יודע היכן הניח את הפקדון (אפילו אומר יודע אני שהנחתיו במקום המשתמר אלא שאינו זכור היכן. ריטב"א) — הרי זו פשיעה וחייב לשלם (רב נחמן. וכן אמר רבא — להלן מב.). ואם מאן לשלם וירדו בית דין לנכסיו והגבום למפקיד ולבסוף נמצא הפקדון ובינתים עלה ערכו, שנתייקר — זה היה מעשה והורה רב נחמן שהפקדון חוזר לבעליו והנכסים חוזרים לבעליהם. [וגם אם ננקוט בעלמא ששומת בית דין אינה חוזרת — כאן היתה זו שומא בטעות, שהרי הוברר שהפקדון אצלו, ועל כן חוזר. ואפילו כבר מכר או נתן הנכסים לאחרים (רא"ש)].

א. יש אומרים, דוקא כשהוברר שלא אבד הפקדון מעולם, אבל אם נגנב וחזר — אין זו שומא בטעות, ואם אינו רוצה להחזיר נכסיו אליו, כגון שהוזלו — אין מחזירים [אבל הפקדון עצמו חוזר לבעליו, והם נותנים לנפקד כפי מה ששמוהו קודם שהתיקר]. (כן דייקו הראשונים מרש"י ור"ח). ויש אומרים שאף בכגון זה שומא בטעות היא, כאילו הוברר כעת שלא היתה לו כל תביעה בשעת השומא (עפ"י רמב"ם — שאלה ת, ג; רמב"ן; ריטב"א).

ב. לכאורה נראה שגם הפירות שאכל המפקיד מן הנכסים, כגון דמי השכירות של האפדנא שהגבו לו — חוזרים. [וצ"ע מדוע סתמו הדבר בגמרא ובפוסקים. ואולי סתמו כפירושו דחזורת הקרקע וחוזרים פירותיה] (עפ"י גודע ביהודה תנינא יו"ד עה).

ג. משמע בגמרא שאם היה משלם מיד ולא היה מטריחו לבית דין להגבותו — זכה השומר בריוח ההתייקרות, כדין שומר שמשלם, שהוא קונה את תשלומי הכפל (כן כתבו התוס' ועוד ראשונים).

ב. חכמי נהרדעא אמרו: שומת בית דין [מלבד שומא בטעות, כנ"ל] חוזרת עד י"ב חדש. ולדעת אמרימר — חוזרת לעולם. וכן הלכה, משום שנאמר ועשית הישר והטוב.

א. גם כשהנכס חוזר, הפירות שאכל שלו הם ואין מנכים אותם מחובו (ראשונים).

ב. כתב הרא"ש: הנידון אינו אלא בקרקעות אבל מטלטלים אינם חוזרים. [וכל דלא דאין כי האי גוונא — לאו דיינא הוא כלל'. לשון רמב"ן]. ואפילו קרקעות, אם השביחן או שנתייקרו — אינן חוזרות. ויש חולקים (ע' חו"מ קג, ט).

ג. אם קיבלו קנין זה מזה שלא יחזיר השומא לעולם — אין מחזירים (רמב"ן ריטב"א ור"ן).

ד. כאשר שמו הנכס לקטן, אינו חוזר עד שיגדיל וידע להקנות (ריטב"א).

ה. אין להחזיר משום 'ועשית הישר והטוב' אלא אם תחזור הקרקע ללווה, אבל לא בשביל ריווח אחר, כגון שבא אדם ואמר לו החזר שומתך ואתן לך בה כפלים ממה ששמוהו בית דין — נראה שאין יכול להחזיר (עפ"י שו"ת הרא"ש, 'תשובות נוספות' נז).

ו. הלוח מעות לצרכי קבורה, והגבו לו בית דין קרקע, אין אומרים 'שומא הדרא', [כשם שאין קיים דינא דבר מצרא לקבורה] (שו"ת רשב"ש קצז).
אם הבע"ח ששמו לו, שם אותם נכסים לבעל חובו — כשם שמוציאים מן הראשון כך מוציאים מבעל חוב שני. אבל אם מכר או נתן לאחרים או הוריש — שוב אין מוציאים מהם. ובכלל זה אשה ששמו לה נכסים בחובה ונישאה (ומתה). ויש מפרשים אפילו לא מתה. ערמב"ן ורשב"א ועוד; רמב"ם מלוה כב, יז; שו"ת רשב"ש קלח; חו"מ קג, י. — אין מוציאים מיד הבעל.
א. כאשר מוציאים מבעל חוב שני, אם שמו לו בשונה ממה ששמו לראשון — לעולם מחזירים לפי השומא הנמוכה, שהואיל וההחזרה אינה אלא משום עשיית הישר והטוב, סברא היא שידו של המחזיק על העליונה (עפ"י רמ"ה, מובא ברא"ש).
ב. לפירוש כמה מהראשונים — דלא כהתוס' — דוקא כשכתבה בחייו לאחד מיורשיו אין מוציאים ממנו, אבל ירושה הבאה מאליה — עומד היורש תחת המוריש, ומחזיר. ואולם האחים שחלקו בנכסי אביהם וזכה האחד בקרקע שגבה האב בחובו — הרי הוא כלוקח ולא כיוורש ואינו מחזיר (שו"ת הרא"ש פ, ה).
היורש עומד במקום מורישו ויכול לפדות הקרקע שגבו בית דין מאביו. אבל הבעל היורש נכסי מלוג של אשתו, דינו כלוקח לענין זה ולא כיוורש, ואין מחזירים לו (עפ"י רשי ותוס').
ואולם הרמב"ן ועוד מצדדים לפרש בדרך אחרת, ולפי"ז אין הוכחה מהגמרא שמחזירים ליורש. ואולם הדין דין אמת. וכן כתב הרמב"ם — מלוה כב, טז. ר"ן.

הגבה הוא בעצמו את נכסיו בחובו, ולא הלך לבית דין לשום — נחלקו רב אחא ורבינא אם מחזירים לו [שאעפ"י שהגבהו בעצמו ולא הלך לבית דין לשום, מחמת הבושה עשה כן, אבל אין זה מכר רגיל], אם לאו — שהרי זו כשאר מכירות.

בכל מקום שנחלקו רב אחא ורבינא קיימא לן הלכה כדברי המיקל. הלכך אין מוציאים מן המחזיק להחזיר (רי"ף, רא"ש, ריטב"א, טור ורמ"א קג, ט. וערא"ש פ"ק דקדושין סי' טז). ונחלקו הפוסקים [בדיוק דברי רש"י] כאשר נזקק לבית דין אבל שילם מיד, ללא שנזקק להגבותו (עסמ"ע וש"ך).

ג. מאימתי בעל חוב אוכל פירות מנכסי הלווה — רבה אמר: מאז שהגיע לידו שטר אדרכתא (= יפוי כח להחזיק בנכסי פלוני).

א. הריטב"א דחה פרש"י, שאין מדובר על אדרכתא ראשונה, לזכות בנכס מנכסי הלווה, אלא באדרכתא של חליטה, שהרי בראשונה אינו יודע מאיזו קרקע הוא גובה ואין שם שום זכיה.

ב. אם כתבו האדרכתא שלא כדיון, כגון שטעו בית דין וצוו לכתבה שלא כדיון — אין לו פירות עד שיזכה בקרקע (או"ז).

אביי אמר: משעה שחתמו העדים על האדרכתא, אף קודם הגעתו לידו.
רבא אמר: מאז שנשלמו ימי ההכרזה (לאחר שמצא קרקע משל הלווה ובא לב"ד, מכריזים שכל הרוצה לקנות יבוא ויקנה).
הלכה כרבא (רא"ש).

פ. מה הדין במקרים דלהלן?

א. השוכר פרה מחברו והשאילה לאחר ומתה כדרכה.
ב. השוכר פרה מחברו והשאילה לבעליה למשך חלק מתקופת השכירות, וחזר ושכרה ממנו ושוב השאילה לו בתוך שכירותו, ומתה.

א. השוכר פרה מחברו והשאילה לאחר ומתה כדרכה — לדברי תנא קמא, ישבע השוכר שמתה כדרכה וייפטר, והשואל ישלם לשוכר [ולא יועיל למפקיד אם יפטור את השוכר משבועה, לעמוד בדין מול השואל ולחייבו — כי משעת מיתה כבר נפטר השוכר מחיוביו לבעלים והשבועה אינה אלא להפיס דעתו של בעה"ב]. רבי יוסי חולק ואומר כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חברו אלא תחזור פרה לבעלים. אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי.

א. כתב הריטב"א: אם השוכר לא ראה שמתה כדרכה, אעפ"י שהשואל מעיד על כך, אין עד אחד נאמן לפוטרו מן השבועה. וצריך להביא עדים שמתה, והשואל נאמן להעיד בדבר, שהרי אינו נוגע בדבר. [ודעת הרבה מהפוסקים שעד אחד פוטר משבועה].

ב. כתבו התוס' שאם המשכיר עצמו היה נוכח כשמתה ביד שואל, מודה רבי יוסי לחכמים, שאז ודאי קנאה השוכר מיד כשמתה, שהרי אינו מחויב שבועה ולא הבאת עדים. וכמה ראשונים חולקים. ערשב"א רא"ש ועוד.

ג. לפי הדעה הסוברת שומר שמסר לשומר חייב משום טענת 'אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר', צריך להעמיד משנתנו בשנתנו הבעלים רשות לשוכר להשאיל כרצונו. (רבי אמי — להלן לו.) או אפשר שכשמתה כדרכה ללא סיבה הקשורה בהיותה בבית שואל, פטור השוכר אעפ"י שעשה שלא כדין במה שמסרה לשואל — 'מלאך המות מה לי הכא מה לי התם' (וכדעת רבא להלן לו:).

ב. שכר פרה מחברו למאה יום וחזר והשאילה לבעלים לתשעים יום מתקופת השכירות, ושוב שכר ממנו לשמונים יום וחזר והשאילה לשבעים יום, ומתה כדרכה — לדברי רבי זירא (ורבינא) הבעלים משלמים לשוכר פרה אחת על כל שאלה ושאלה ועוד חייבים ליתן לו שתי פרות לעשות אצלו עשרה ימים כל אחת, להשלים השכירות. ולדעת רב אחא מדיפתי ומר בר רב אשי: אין הבעלים חייבים אלא פרה אחת לצמיתות, בעבור חיובו כשואל. ועוד פרה לעשרים יום להשלים השכירות.

א. אם כי מחלוקתם אליבא דרבנן שאמרו שהשוכר פטור, מכל מקום יש נפקותא גם לרבי יוסי [שהלכה כמותו], באופן שהמשכיר אמר לשוכר אם תרצה תשאילנה ויהא דינך עם השואל ויהא דיני עמך כאילו לא יצאה מרשותך. באופן זה אף לרבי יוסי השואל חייב לשוכר. והלכה כמר בר רב אשי ששם שאלה אחת היא ושם שכירות אחת היא (רא"ש). ולהתוס' אין צורך בכל זה, שלדבריהם לא אמר רבי יוסי אלא כשהשוכר צריך להשבע או להביא עדים, משא"כ כשמתה אצל הבעלים.

ב. אם תקופת השכירות השניה זהה לתקופת השאלה, צדדו בתוס' שהרי זה כאילו נתן מעות לבטל השאלה כיון שאינה חוזרת לו לאחר השכירות להשלים ימי השאלה, הלכך לא יתחייב משום השאלה.